

ha bestämts mer i detalj än som nu sker. Jämfört med det förkättrade moderna projektets stadsdelar, är det inte främst en bebyggelseförtätning vi ser? Husen blir högre och den med hus exploaterade ytan fördubblas när parkeringen läggs under i stället för mellan husen.

Ett annat, mindre oväntat, men viktigt, resultat av avhandlingen gäller för vem dessa stadsdelar och bostäder är tänkta. Att det handlar om en vit medelklass förvånar inte, kanske inte heller att den förväntas flanera i området eller sitta på kafé och betrakta dem som passerar förbi eller, vill jag gärna tillfoga, vill visa upp sig. Parad med observationen av hur de sociala ambitionerna skjuts åt sidan blir den emellertid intressant. Någon anti-segregationsstrategi präglar inte de premierade tävlingsbidragen.

Avhandlingens sista delfråga gäller urbanitet och behandlas i det avslutande kapitlet. Kapitlet blir till ett slags syntes av avhandlingens tidigare bidrag och låter sig sammanfattas med formeln attraktiva och levande stadsdelar, i dem ligger idealet till framtidens stad. Värdeomladdningen är central här, men slutligen förskjuter Ramberg perspektivet till att det skulle handla om stadsbygget som ingående i upplevelseindustris spektakel. Och varför inte? Det mesta kanske är sig rätt likt, även om det nu förpackas på nya sätt.

Klas Rambergs avhandling innebär ett bitvis pregnant bidrag till frågan om det samtida stadsbyggandets ideal, vilket mina reservationer och frågor till den inte ska dölja. Kanske blir det helt enkelt litet för mycket av det goda, vilket får avhandlingen att spreta en smula, när den i stället hade vunnit på en viss koncentration. Samtidigt är den välskriven och som regel lätt att följa i sin framställning (även om bristen på sidreferenser emellanåt har irriterat opponenter). Därför är den väl värd att läsas när man intresserar sig för den samtida bostadsproduktionens utformning och inriktning.

Mats Franzén, Uppsala

Anna Nilsson: *Lyckans betydelse. Sekularisering, sensibilisering och individualisering i svenska skillingtryck 1750–1850*. Agerings Bokförlag, Höör 2012. 274 s. English summary. ISBN 978-91-86119-14-0.

Lycka måhända utgör ett av de mer svårfångade begrepp och företeelser som mänskligheten strävar efter och gör sig mödan värd att försöka förklara och förstå. Likafullt tycks strävan efter lycka vara seglivad, vilket kan vara

nog så frustrerande då den genom tiderna fyllts med skiftande innehåll och i nyandlighetens och den ständigt närvarande reklamens tid även har kommersialiserats och exploaterats i våra medier. Dock tycks det vara angeläget att även göra akademiska studier av lyckobegreppet, vilket nu har skett genom lundahistorikern Anna Nilssons försorg. Den akademiska avhandling som Nilsson har arbetat fram får nog betraktas som en syskonavhandling till idéhistorikerna Andreas Hellerstedts *Ödets teater. Ödesföreställningar i Sverige vid 1700-talets början* (2009) och Kristiina Savins *Fortunas klädnader. Lycka, olycka och risk i det tidigmoderna Sverige* (2011), som Nilsson också gör återkommande hänvisningar till. Såväl Hellerstedt som Savin har ägnat sig åt dessa begrepp som främst figurerat i den lärda världen under tidigmodern tid. Nilsson tar epokmässigt i princip vid där dessa båda slutar sina arbeten, och hon fokuserar dessutom på en materialtyp som inte kan relateras till den lärda världen, nämligen skillingtrycket under perioden 1750–1850. Skillingtrycket som genre har litteratur- och musikforskare främst ägnat sig åt men inte historiker, och därmed kan detta ”folkliga” uttrycksmedel brukas för andra vetenskapliga syften och för att besvara en annan typ av frågor, i detta fall hur ordet och begreppet lycka har använts i skillingtryckens visor och berättelser. Det finns anledning, som Nilsson visar, att problematisera huruvida skillingtrycken verkligen gav uttryck för folkliga föreställningar och uppfattningar eller om elitens värderingar snarare gavs en folklig klang och uppblandades med den breda massans. Vi kan inte heller bortse från frågan om censur och huruvida kommersiella aspekter har spelat in för att moderera de uttryck som kom till tals i visorna och berättelserna. Dock visar det sig att genren som sådan kan ge oss en del historiska inblickar i hur uppfattningar om lycka har gestaltat sig.

Avhandlingsförfattaren har gjort en kronologisk indelning i två hälften, perioden 1750–1800 respektive 1800–1850, och det visar sig vara en fruktbar sådan. 1700-talets andra hälft var fortfarande i hög grad präglad av den lutherska etiken och den aristotelisk-skolastiska människosynen. Skillingtrycken visade upp en krass syn på människan som en förtappad varelse fylld av oordnade lustar och begär. Människans liv tycks, enligt visdiktningen, ha handlat om att bekämpa begär till materiella ting och världslig framgång, att hålla den artificiella lyckan stången, för att istället sträva mot evighetens lycksalighet. Det som stod till buds för 1700-talsmänniskan var således dygden, en tillvaro

med kontrollerade begär. Visdiktningen tar därefter, under 1800-talets första hälft, en annan riktning i och med väckelserörelsernas mer folkliga influenser, nationalismens och patriotismens ökade betydelse och en direktpåverkan från en nyplatonistisk rörelse under romantiken. Även om lyckan fortfarande ansågs vara obeständig, i likhet med det föregående halvsekle, får lyckan och sällheten betydelse i kombination med begrepp såsom känsla, ömhet, dygd och rena seder. Lyckobegreppets innehåll fokuserade under 1700-talets andra hälft på den korta och förgängliga jordiska tillvaron, en värld som människan skulle frälsas ifrån. Lycka förknippades med synd och kortsiktiga materiella strävanden och utgjorde en ständig påminnelse om den vanskliga frestelsen. Lycka ansågs inte vara eftersträvansvärd ur ett teologiskt, och får man tillägga, ett makthierarkiskt perspektiv, istället utgjorde lyckosaligheten och sällheten ett alternativ. Om jordelivet skulle kännetecknas av sinnes- och samvetsfrid och längtan till den eviga himmelska tillvaron var det ett kvitto på en seger över de förrädiska världsliga begären. 1800-talets förhållande till lycka var förvisso fortfarande präglad av negativa associationer till det världsliga livet och begären, men får en intressant synonym till lycklig sällhet och vällust. Genom skillingtrycken ser vi nu en ökad tendens till sekularisering, där lycka och sällhet förvärldsligas, en moralisk pendang till den himmelska tillvaron.

Anna Nilssons avhandling är habil både vad gäller hantering av källor och hur hon tolkar skillingtryckens förändrade innehåll och karaktär under den aktuella perioden. Det verkar rimligt att tänka sig att 1800-talets inledning innebar en hälsosam distansering från de mest dogmatiska lutheranska principerna för att i och för sig

ersättas av nationalistiska tongångar vid sidan av den mer frisinnade väckelsesteologin. Under samma period växte dessutom den liberala pressen fram med *Aftonbladet* (1830) i spetsen, och mer frispråkiga ståndpunkter gentemot monarki och statskyrka kunde börja göra sig gällande, även om censurförfarandet fortfarande var påtagligt.

Dock finner jag anledning till en invändning. Nils-son gör sig skyldig till en märklig formulering då hon konstaterar att ”begreppet folkkultur har ofrånkomligen ett ideologiskt arv som ger det en besvärlig klang” (s. 41), detta i anslutning till Bengt af Klintbergs och Finn Zetterholms utgåva av *Svensk Folkpoesi* från 1972. Förvisso existerade en kanske bitvis romantisk föreställning om ”det goda och förtryckta folket” i akademisk forskning, politisk debatt och kulturuttryck under 1960- och 70-talen, men denna föreställning får nog trots allt ses i ljuset av att forskning kring maktförhållanden och ambitionen att lyfta fram undantryckta gruppers villkor endast var i sin linda vid denna tidpunkt. Hur som helst behöver vi inte anstränga oss för att finna begrepp med ”besvärlig klang” som vi dagligen använder oss av mer eller mindre oreflekterat. Vad sägs om missbrukade begrepp som ”demokrati”, ”frihet” eller ”reform”?

Trots denna anmärkning finner jag avhandlingen välgjord och intressant även såtillvida att historiker i vår tid alltmer ägnar sig åt idé- och kulturhistoria. Det kanske är av mer akademiskt intresse att konstatera att ämnesgränserna alltmer flyter ihop och att de i ett litet längre perspektiv kanske omförhandlas och ritas om, men likafullt är det värt att notera.

Henrik Brissman, Lund